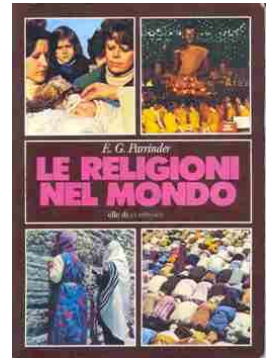

Kitap Tanıtımı ve Tenkitler

İsa Mesih'in Misyonu ile Dinler Tarihi Arasında Sıkışan Bir Asırlık Ömür: Geoffrey Parrinder'in Ardından

30 Nisan 1910 yılında Herdfordshire'da (İngiltere) doğan Dinler Tarihi Edward Geoffrey Parrinder, 95 senelik bir hayata 16 Haziran 2005 tarihinde veda etti. Bu uzun ve pek çok olaya şahit olan hayat, gerek hizmetinde bulunduğu çevreler gerekse yetiştirdiği öğrencileri açısından farklı yönleriyle hatırlanacaktır.

Parrinder, Wesleyen Methodist bir aile ortamında büyümesinin etkisiyle genç yaşlardan itibaren iyi bir Methodist rahip olmayı bilhassa Afrika'ya giden bir misyoner olmayı arzuladı. Bir aile dostundan öteki dinler hakkında ilk bilgileri öğrendiğinde henüz demir yollarında çalışan bir memurdu ve aynı zamanda Richmond College'deki Wesleyan Methodist kilisesinde görev (minister) yapıyordu (1929 – 1933). Zaten Parrinder'in hayatının ilk yıllarını anlamlı kılan en önemli faktör Methodist Kilisesi olduğundan olsa gerek 1933 yılında bu kiliseye bağlı misyoner cemiyetinden aldığı da-

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi
yıl 3 sayı 1-2 Aralık 2005 – Haziran 2006

vetle günümüzdeki Benin toprakları olan Batı Afrika'daki Fransız sömürgesi Dahomey'e misyoner olarak gitti. Bu yer onun 19 yıl kalacağı Afrika misyon alanı olacaktı.

1933 – 1946 yılları arasında Dahomey ve Fildişi Sahili'nde misyoner olarak bulunan Parrinder, 1936'da bir ara İngiltere'ye döner ve kendi gibi Methodist olan rahibe Mary ile evlenir. Afrika'daki uzun süreli kalışı, Parrinder'e önemli bir Afrika dinleri uzmanı olma fırsatı bahşedecektir. Bunun neticesinde 1949'da Parrinder, İngiliz Dinler Tarihçi E. O James'in danışmanlığında bu konuya yoğunlaşır ve Londra'da felsefe doktora yaparak ilk eserini *West African Religion* (Batı Afrika Dini) adıyla ortaya çıkarmış olur. O, aynı zamanda Afrika'daki akademik çevrelerle de bağını koparmaz ve 1949'da Nijerya, Ibadan Üniversitesi Dinler Tarihi bölümüne atanır. Bu makam Nijerya'daki ilk Dinler Tarihi kürsüsüdür ve bir misyoner olarak Parrinder'in misyonerlik hayatının sonunu bir bilim adamı olarak yeni dönemi müjdelere ve sonuçta daha fazla Dinler Tarihi araştırmalarına girişir. Parrinder, bu yoğun araştırmalarının sonucunda *African Psychology* (1951), *Religion in an African City* (1953), *African Traditional Religion* (1954), *Witchcraft* (1958) gibi eserler yayımlayacaktır.

Bu çalışmalarıyla savaş sonrası çoğulcu dönemde deniz aşırı sömürgeleriyle başı derde giren İngiltere'de ünü iyice artacak olan Parrinder, 1953'de Londra Üniversitesi, King's College'de Mukayeseli Dinler Tarihi kürsüsüne okutman olacak ve bir ara dekanlık bile yaptığı (1972- 1974) bu okulda 1977 yılında emekli oluncaya kadar 19 yıl aralıksız çalışacaktır. İngiltere'deki bu yılları Parrinder'in bilimsel hayatı için en verimli zamanlara şahitlik edecektir.

Parrinder'in İngiliz Dinler Tarihi'nin gelişimine katkısı unutulamayacak kadar derindir. Onun en önemli katkısı hiç şüphesiz 1954'de kurulmasına önyak olduğu İngiliz Dinler Tarihi Derneği, British Association for the Study of Religions (BASR) olup 1960–1972 yılları arasında bu derneğin onursal sekreterliğini, 1972- 1977

yıllarında ise başkanlığını yürütmüştür. O, 1987 yılına kadar Dünya İnançlar Kongresi (WCF)Başkan yardımcılığını üstlenirken aynı zamanda 1990 yılına kadar *London Society of Jews and Christians* gibi çoğulculuğu destekleyen bir kurumun başında bulundu. Bunun yanında onun yetiştirdiği çağdaş İngiliz Dinler Tarihçiler arasında Bristol Üniversitesi, Dinler Tarihi öğretim üyesi ve İngiliz Dinler Tarihi Derneği eski başkanı Ursula King ve Nobel Barış ödüllü Afrika- lı Başpiskopos Desmond Tutu gelmektedir.

Onun çalışmaları gerçekten de hayatının ilk yıllarını misyoner-likle geçirmiş bir Dinler Tarihçi için olağan eserlerdir. Yirmi dokuz adet özgün eserin yanı sıra editörlüğünü yaptığı altı kitap bulun-maktadır. Eserleri arasında şunlar sayılabilir; *West African Religion* (1949, 1961); *African Psychology* (1951); *An African City* (1953); *African Traditional Religion* (1954);*The Story Of Ketu* (1956) ;*Witchcraft, European and African* (1958, 1963, 1970) (1994); *The Christian Approach to the Animist; Worship in the World's Religions* (1961, 1974); *The Faiths of Mankind: A Guide to The World's Living Religions*, (1965); *African Mythology*, (1967); *What World Religions Teach Us* (1968) ; *A Dictionary of Non-Christian Religions*, (1973); *A Book of World Religions* (1994); ;*Jesus in the Quran*, (1995); *Avatar and Incarnation: A Comparison of Indian & Christian Beliefs*, (1970, 1982); *Upanishads, Gita, and Bible: A Comparative Study of Hindu and Christian Scriptures*, (1972); *African Traditional Religion*, (1970); *Bagavad Gita: A Verse Translation*, (1974, 1975, 1996); *The Wisdom of the Forest: Selections from the Hindu Upanishads*, (1976); *Mysticism in the World's Religions* (1976, 1977, 1995); *Sex in the World's Religions*, (1980); *World Religions: From Ancient History to the Present* (editor) (1984); *Encountering World Religions: Questions of Religious Truth* (1987); *Son of Joseph: The Parentage of Jesus*, (1993); *A Concise Encyclopedia of Christianity* (1998); *Wisdom of Jesus*, (2000); *The Routledge Dictionary of Religious and Spiritual Quotations* (2001); *West African Psychology: a Comparative Study of Psychological and Religious Thought* (2002); *Sexual Morality in the World Religions* (2003). Bu kitap “Dünya Dinlerinde Cinsel Ahlak”

adıyla Niran Ünsal tarafından Türkçe'ye çevrilerek Say Yayınları tarafından yayınlandı (İstanbul, 2003).

Parrinder'in çalışmalarında genel olarak Afrika dinleri büyük yer tutmasına rağmen misyoner olarak bulunduğu topraklardaki Müslümanlar ve göçmen Hinduların inançlarını da ihmal etmemiştir. Onun Afrika dinlerini tek bir inançmış gibi bir bütün olarak ele alması, eleştirilmesine karşın ülkesi İngiltere'de Afrika inançlarını akademik seviyede ders olarak işlenmesini teşvik etmesi önemsenerek bir tavidir. Sömürge sonrası dönem için en önemli eser sayılan *African Traditional Religion* (1954)'da Afrika kozmolojisiyle başlayan Parrinder, Afrika teolojisinden Yüce Tanrı fikri ve tabiat ilahları konusunda bilgiler verir. Parrinder ikinci bölümde sosyolojik tipolojilere ayırarak atalar, ilahi yöneticiler, toplu ritüeller, kişisel ritüeller, kutsal kişiler diye din fenomenleri belirler. Son bölümde ise ruhani güçler kısmını ele alır ve büyü, fal, ruh ve kader konularını değerlendirir. Bu kitap özellikle Afrika Protestan misyoner cemiyetleri için bir tür el kitabı hükmündedir.

Parrinder, İngiliz Dinler Tarihi geleneğini koruyarak "tarih" ekleminden veya İskandinav geleneğinin tercih ettiği "Din Fenomenolojisi" tanımlamasından kaçınmakta bunun yerine İngiliz dünya görüşüne uygun bir kullanımla "Mukayeseli Din" terimini tercih etmektedir. Onun *Comparative Religion* (London, 1976) adlı eseri, tek tek dinleri veya mukayeseli bir şekilde din fenomenlerini ele almakta ziyade, yazıldığı dönemin dinî meselelerine ve tartışmalarına dikkate çekecek şekilde bir tür *dinlerarası ilişkiler fenomenolojisi* kimliğine bürünmüştür. Bu doğrultuda eserde, dinlerin birbirleriyle karşılaşması, dinlerarası hoşgörü, diğer dinlere tavır, hakikat ve batıllık iddiaları, senkretizm, dinlerde yeniden canlanma ve birbirlerinin tamamlayıcısı dinler gibi ana başlıklar bulunmaktadır. Son olarak o, mukayeseli din biliminin temel amacını, dinleri ontolojik olarak önemsemek, onları akademik açıdan incelemenin önemli oluşuna vurgu yapmak, dindarların birbirleriyle yakınlaşmalarını veya

birbirlerinden uzaklaşmalarını ciddiye almak ve gelecekte gittikçe yoğunlaşacak olan dinlerarası diyaloglara yönelik uygun projeler üretmek ve mümkün olabildiği yerlerde dindarlar için yol gösterici veya –belki- hakem olabilmek şeklinde açıklar (s. 116- 127).

İslam konusunda bir misyonerden ziyade bir Dinler Tarihiçi kimliğinde değerlendirmelerde bulunur. Söz gelişi *Mysticism in the World's Religions* (1976) adlı eserinde Parrinder, Hz. Muhammed'e yapılan, "sihirbaz", "deccal", "sahtekar", "şarlatan", "cinsel sapık" gibi iftiraların bu zamana kadar hiç bir din kurucusuna yapılmadığını belirtir ve bunların gerçekleri yansıtmadığını açıklar(s. 121).

Onun Hıristiyan dünyasında ilgili çeken en önemli çalışması olan ve Kur'an-ı Kerim'de İsa Mesih konusunu işlediği *Jesus in The Quran* (1995) adlı eserinde, tipik oryantalist bakış açısından mümkün olduğunca uzak durmaya çabalar ve metnin otoritesini tartışmaya açmadan Kur'an'ı anlamaya gayret eder. Onun bu eseri aslında batıda çıkan benzerlerinden mesela hem M. Hayek'in *L'Christ d'Islam* (1959)'undan hem de H. Micaud'un *Jesus selon la Qur'an* (1960) adlı çalışmasından daha gerçekçi ve daha tarafsızdır. Zaten Parrinder eserin girişinde, kimsenin okuyucu seçiciliği yapamayacağını zira bu kitabı Müslümanların da okuyacağını açıklar ve W. Cantwell Smith'ten alıntı yaparak "akıllı ve dindar bir müslümanın bile okuması halinde doğru kabul edeceği şeyler yazacağı" sözünü verir (s. 9- 10).

Hem Hıristiyan çevrelerde hem de İngilizce okuyan Dinler Tarihi çevrelerinde çok önemsenen bu eser, Kur'an-ı Kerim ve İncillerin İsa Mesih hakkındaki ifadelerini karşılaştıran, çoğu kez bilgi verici ve zaman zaman eski batılı imajları düzeltici bir çaba hükmünde olup mukayeseli dinler tarihi için güzel bir örnektir. Eserde Parrinder'in iddialarını şöyle özetlemek mümkündür; 1. Kur'an-ı Kerim, gramer açısından bile İsa'nın gelecek bin yıldaki ölümünden bahsetmez. Onun ölümü kesinlikle yeryüzünde gerçekleşmiştir (s. 105). Hatta ona göre Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerin yığmsal mantığı, bu kitabın İsa Mesih'in gerçek bir ölümle öldüğüne taraftır(s. 221) 2.

Parrinder'e göre Kur'an-ı Kerim'in aktardığının aksine, Yeni Ahit'in hiçbir yerinde veya hiçbir Hıristiyan öğretisinde "Tanrı'nın, Mesih olduğu" şeklinde bir ifade bulunmaz (s. 133). 3. Teslis konusuyla ilgili olarak ilk Hıristiyanlar, *Tanrı Oğlu* tabirini Tanrı ile yakın ilişki kurmayı göstermek için kullanmışlardı. 4. Ona göre Kur'an, hiçbir yerde Hıristiyanlara İncil'in tahrifini isnat etmez (s. 144). 5. Kur'an, İsa hakkında Hıristiyanlıkta fazla geliştirilmemiş ve yeniden değerlendirilmesi gereken bilgilere de sahiptir; İsa'nın Tanrı'nın birliği konusundaki nebilik şahitliği, Mesih'in beşer yönü, Meryem'in doğumu gibi (s. 171). 6. Kur'an, Hıristiyanlara ışık tutarak göstermiştir ki Grek düşüncesiyle şekillenmiş bazı Hıristiyan öğretilerin Semitik bakış açısıyla yeniden ele alınması gerekir; buna bağlı olarak nübüvvet, vahiy, teslis ve kurtuluş gibi Hıristiyan kavramlar Kur'an-ı Kerim'in verdiği taze bakışla yeniden değerlendirilmeye muhtaçtır (s. 173).

Son olarak diyebiliriz ki disiplinin tarihi kadar köklü olan İngiliz Dinler Tarihi geleneği için Parrinder, İngiliz Milletler Topluluğunda misyonerlik hizmetinde bulunmuş büyük bir vatansever ve bilim adamı olarak farklı dinlere ve kültürlere mensup insanlar arasındaki karşılıklı anlayışa, diyalog ve işbirliklerine hem hayatı boyunca hem de tüm eserlerinde destek vermiş biridir. Amerika, Hindistan, Japonya, Avustralya ve İngiltere (King's College ve Oxford)'da dersler veren ve eserlerinde metodolojik yaklaşım olarak genellemelerden uzak, çoğu kez popüler kültürlere ve bölgesel antropolojik mukayeselere önem veren bir anlayışa sahip olan Parrinder İngiliz Dinler Tarihi geleneğinde önemli bir köşe taşıdır. Aynı zamanda Parrinder, ölene kadar bağlı bulunduğu kilisenin Dinler Tarihi'ni önemli bir araç olarak misyoner kamplarında öğretilmesi için çaba göstermiş bir dindardır.

Mustafa ALICI

(Yrd. Doç. Dr., KTÜ Rize İlahiyat Fak.)

